

פנינים יקרים אמרות טהורות והדרכות ישרות שנשמעו מפי מזן רבינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת חוקת תשפ"ג
פרשת קרח תשפ"ג

בשמות מן רבינו ראש הישיבה שליט"א

והעמידו תלמידים הרבה

שני דברים הבאים ללמד

ונראה להסמיק ב' הדרשות מפסוק זה בחדא מחתא אשר שניהם לדבר אחד נתכוונו, וייראה לפרש דמה שאצר רבי יונתן ואפילו בשעת מיתה, היינו שעת מיתה ממש לאחר פטירתו של האדם, על פי מה שאמרו בגמרא (יבמות צו-צז). אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, ע"כ, ובכך זוכה ששמיעותיו מברדין בבי מדרשא גם לאחר פטירתו, ושפיר מתקיים בו אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש במה שאומרים הלכות משמו בבית המדרש, ובפרט על דרך מאמרם בירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) כל האומר שמועה משם אומרה היא רואה בעצמו כאלו בעל השמועה עומד לפניו, ומדברי תורה במה ששפתותיו דובבות בקבר אפילו בשעת מיתה.

וזהו כוונת ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימין בכדי שיזכה האדם שיהיה לתורתו קיום בבחינה של אגורה באהלך עולמים, אינו אלא במי שממית עצמו שמים כל נפשו עליהם היינו התלמידים, שנותן אל לבו ללמד, ובכך יאמרו הם את ההלכות בשמו, ותורתו פרה ורבה לעולמי עד.

בני יהודה דגלו מסכתא (פירש"י בפירוש הראשון; שלמדו לאחרים), נתקיימה תורתן בידם, בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם, ע"כ. ועל זה אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימין אם רוצה שיתקיים בידו, אינו אלא במי שממית עצמו שמים כל נפשו עליהם היינו התלמידים, שנותן אל לבו ללמד.

אל ימנע אדם את עצמו
מבית המדרש ומדברי תורה
ואפילו בשעת מיתה

וביתר שאת יש לבארו על פי מה שמצינו דרשה נוספת מהאי קרא [ונבשנית סמוך למאמר הנ"ל] בגמרא שבת (ג): אמר רבי יונתן, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה, ע"כ. והנה כפי הנוהג בעולם יוקשה על אדם להיות בבי מדרשא בשעת מיתה לעסוק בתורה, וכמו שכתב המהרש"א (שבת שם, חידושי אגדות) ואפילו בשעת מיתה כו'; נראה דהאי אפילו לא קאי אלא אדברי תורה דנקט, ולא קאי נמי אבית המדרש, דלא שייך בשעת מיתה וק"ל, עכ"ל, וכן לאו כל אדם זוכה ללמוד בשעת פטירתו, ואיך יקיים מאמר רבי יונתן אל ימנע אדם את עצמו מדברי תורה אפילו בשעת מיתה, ועיין בספר בן יהוידע (שבת שם) שמכח זה פירש את דברי הגמרא באופן מחודש.

חילוק לשונות בין יחיד לרבים

זאת התורה אדם כי ימות באהל (יט יד). ממקרא זה דרשו בגמרא (ברכות סג, שבת פג, גיטין נז) אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, ע"כ, ומצינו דבר פלא כי בגמרא ברכות, ובגמרא שבת נאמר לשון יחיד 'עליה', ובגמרא גיטין איתא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם - לשון רבים, וכלשון הגמרא גיטין העתיקו ברמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ג הי"ב), וכן בשלחן ערוך (יו"ד סי' רמו סכ"א).

ביאור מה שייך לשון רבים כדברי תורה

והנה מה דאיתא 'עליהם' לשון רבים, על פי דרך הפשט יכווין ללימוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ויש לומר על דרך המוסר דנתכוון ריש לקיש על ענין העמדת התלמידים אשר הוא חלק בלתי נפרד מהתורה, וכמו שנפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' רמה ס"א) מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, ע"כ, והפליגו בענין זה בגמרא (ראש השנה כג) אמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה, דומה להדס במדבר (פי' שאין בו תועלת, וביתר ביאור עיין במהרש"א חידושי אגדות שם), ע"כ, עוד אמרו בגמרא (סנהדרין צט) תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה, זה הוא דבר ה' בזה, ע"כ, לא זו בלבד אלא קיום תלמודו ותורתו של האדם תלויה אם מלמדה לאחרים, וכמו שאמרו בגמרא (עירובין ג) רבינא אמר,

תרומות ומעשרות הוי דבר שלא בא לעולם

נדון בפוסקים אם שייך קנין אגב

וכדי לעמוד על התירוץ בזה אקדים הקדמה קצרה, הנה שנינו במסכת בבא בתרא (דף קמג) את וחמור (רשב"ם; את ובהמה זו תקנו נכסי), רב נחמן אמר קנה מחצה (רשב"ם); הכי אמר ליה אתה וחמור תקנו שניכם הוא מחצה ואתה מחצה ולא אבד האיך חלקו בשביל החמור שלא תלאן זה בזה, ורב המנונא אמר לא אמר כלום (רשב"ם; דכין דבקנין אחד שיתף שניהם לא נגמרה ברעתו להקנות לזה

לחוק עולם (יח ח). הקשה בפנים יפות (בפרשתן) דהנה נפסק בשלחן ערוך (יו"ד י' שלא ס"א) התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, ע"כ, נמצא דהתרומה במדבר הוא דבר שלא בא לעולם, וקיימא לן בשלחן ערוך (חוי"מ סי' רט ס"ד) אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, בין במכר, בין במתנת בריא, ע"כ, וקשה איך חל מתנה זו לאהרן ובניו בכלל מתנות הכהונה.

איך חל מתנת תרומות ומעשרות
לאהרן ובניו

קושיית הפנים יפות

הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך

הכהנים ששרם מאת ה' מן השמים, ובכך יימנעו שמא יזלזלו כלל ישראל בהם.

הכהן צריך לדעת כי הוא שליח מבני ישראל

ונראה לומר כי חפץ הקב"ה שיידעו הכהנים כי קדושתם הוא מכח כלל ישראל, והם שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, ובמחשבה זו ייגשו מול פני הקודש לשרת במקדש ולעבוד עבודה, וכעין זה ביאר אאזמור"ר זיע"א מה שנגרם על ידי הקב"ה כי יהיה לאהרן חלק במעשה העגל, עד שאמר משה רבנו גם באהרן יתאנף ד' מאד להשמידו, ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא (דברים ט ט), וביאר אאזמור"ר כי ידוע היה לפני הקב"ה שאהרן ובניו יקריבו את חטאות בני ישראל בקרבנתם לפני ד', על כן גרם לאהרן שיהא שותף בחטא וירגיש את השברון לב הצער והבושות הגדולות שיש לאדם אחר שחטא, ובכך כאשר יקרב אדם אליו עם החטאת ויעבוד את כל הבושות שהיו עוברים יבין אל נפשו של החוטא.

גם במדבר היה נצרך שיידעו את השליחות שלהם

ולפי זה נראה כי לכן אמר הקב"ה את כל המתנות כהונה, אף מה שאינו שייך במדבר, דכיון שהמתנות הם במטרת מחשבת שליחות הכהנים המשרתים לפני ה' שיידעו כי שליחים הם מאת כלל ישראל, ענין זה יש להם לדעת כבר בהיותם במדבר בכל פרטיה ומתנותיה. ובפרט לפי מה שנתבאר הטעם מה שנתן הקב"ה את מתנות כהונה לאהרן ובניו בעת הזה; וכמו פירש רש"י (ד"ה ואני) ח"ל משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין. בא אחד וערער על השדה. א"ל המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך, הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין, אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם, ולכן נסמכה פרשה זו לכאן, עכ"ל. הרי ענין זה של הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין נעשה בשלימות כאשר נתן לו כ"ד מתנות כהונה דייקא, אשר בו נכלל גם המתנות השייכים רק בארץ ישראל.

יפה נדרשת

ויקח קרח. פירש"י פרשה זו יפה נדרשת, ידוע הכלל (על פי עבודה זרה כח: ועל פי שמ"ר פמ"ו) דאין דומה שמיעה לראיה. ונראה בדרך צחות כי לכן פרשה זו יפה נדרשת, לפי שלדאבון לב פרשיות המחלוקת רואים בחוש, ונמצא פרשה זו מובנת יותר מפני מעלת הראיה שיש בו.

שנולדו אח"כ, וכן הכהנים שנולדו אח"כ - איך יכולים לקנות (עיי' פרשת במדבר, עה"פ [במדבר ג ט] נתונים נתונים לאהרן, וכן בפרשת בהעלותך, עה"פ [שם ח טז] כי נתונים נתונים המה לי). ז. בענין חומש בגזל הגר, אם חל עליו ייאוש ומועיל בו דין מחילה (עיי' פרשת נשא, עה"פ [שם ה ח] ואם אין לאיש גואל). ח. להקדיש דבר שלא בא לעולם (עיי' פרשת חוקת, עה"פ [כא ב] וידר ישראל נדר).

מה שאמר הקב"ה גם מתנות כהונה השייכים רק בא"י

ביאור הכתב סופר - בחשש שיש מכח המתנות כהונה

ויש לבאר את הדברים במה שאמר הקב"ה לאהרן, את המתנות שאין מחויבים בו עד שיכנסו לארץ ישראל, ויפלא אמאי לא המתינו עד שנכנסו לארץ, ויש לומר בזה על פי מה שכתב בכתב סופר (פרשת אמור) שמצב כזה שהכהנים מתפרנסים מבני ישראל, יכול להביא לידי כך שיזלזלו בני ישראל בכהנים, ומביא לזה פתגם (הביאו בשם מאמרם ז"ל - ולפנינו ליתא) 'נהנה ממנו נחשב לו ככלי זכוכית', ועל פי זה מבאר מה שנצטוו כלל ישראל וקדשתו, כי את לחם אלוקים הוא מקריב, וכהן משולחן גבוה קא זכו, ויבין וישכיל כל בר ישראל שאינו נותן מאומה לכהן, אלא מוסרו לגבוה על פי ציווי ה', וכענין שנאמר בנחלות בני ישראל ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו (דברים יח ב), אלא שהקב"ה נותנו לכהן. (ועיי' שם שביאר עוד על דרך אחרת, כי אדרבה השפע לבני ישראל מגיע על ידי נתינתם לכהן, וכמו שאמרו בגמרא [יומא דף סח:]: 'ואכלו אתם אשר כפר בהם [שמות כט לג], מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין ע"כ, ונמצא שהישראל הוא המתפרנס מן הכהן, עיי"ש).

מה טעם נתן הקב"ה שיקבלו הכהנים מתנותיהם על ידי בל"י ישראל

ולכאורה יפלא מה טעם ציוה הקב"ה שיהיו פרנסתם של הכהנים תלויה במה שבני ישראל נותנים להם ממונם, וכיון שנצטוו לפרנסתם, יש חשש שמא יזלזלו בהם, ונתנים עוד מצוה לכלל ישראל מצוות 'וקדשתו' שיכבדו אותם ולא יזלזלו בהם, ומדוע לנו כל זאת ומדוע לא היה אפשר שיקבלו

בלא זה כלום וכיון דחמור לא קנה איהו נמי לא קנה), ורב ששת אמר קנה הכל (רשב"ם; אדם יודע שאין חמור קונה וגמר בדעתו שמי שיוכל לקנות משניהם יקנה), ע"כ, ועל פי דברי הגמרא הביא לדון במדרכי (בבא בתרא רמז תרה) מעשה באחד שהקנה לחבירו בקנין סודר פרקעות ומטלטלין ומעות בבת אחת (והנזון על פי מה דקיי"ל [שו"ע חו"מ סי' רג] דאין מטבע נקנה בחליפין וקנין סודר), ונחלקו חכמי הדור בדבר, יש אומרים דדמי לקני את חמור דפרק מי שמת וכי היכי דלא קני המעות לפני שאין מטבע נקנה בחליפין גם המטלטלין והקרקע לא קנה, וי"א קנה הכל במגו שחל הקנין על הקרקעות והמטלטלין חל נמי אמצעות, וכתב רבינו שמחה אף על גב דמעות לא קנה קרקעות ומטלטלין קנה, עכ"ל, ועל דרך זה דנו הראשונים והפוסקים גם בכל צורה ואופן אשר אדם מוכר או נותן לחברו ב' דברים כאחד, ובאחד משני הדברים הללו מועיל הקנין והנתינה, ובשני אינו מועיל, האם קונה הכל, או כלום, או רק את המחצה שמועיל בו הקנין.

ובנדון דידן כתב הרמ"א (חו"מ סי' רט ס"ד) מי שמקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, יש אומרים דדמי לקני את חמור, ע"כ, ובשו"ת רעק"א (תנינא סי' צו) ביאר כונת הרמ"א שקנה רק מחצה (- היינו הדבר שבא לעולם), וכדקיימא לן [שו"ע חו"מ סי' רי ס"ג] גבי קני את חמור דקני מחצה וכתב נחמן (ועיי' עוד בסמ"ע סי' רג ס"ק יט).

תירוץ הפנים יפות לבאר כמה וכמה קושיות בתה"ק בענין דבר שלא בא לעולם

ובספר פנים יפות סבירא ליה, דקנה את הדבר שלא בא לעולם אגב הדבר שבא לעולם דמועיל ביה הקנין, ובה מיישב בנדון דידן, דחל מתנות על התרומות ומעשרות שלא באו לעולם, אגב שאר המתנות שנתחייבו בני ישראל במדבר. ועל דרך זה יישב בעוד הרבה מקומות; א. ביאור הריב בין רועי אברהם לרועי לוט, אם ארץ ישראל היתה קנויה לאברהם (עיי' פרשת לך לך, עה"פ [בראשית יג ז] ויהי ריב). ב. איך קנה יעקב בכורתו של עשיו (עיי' פרשת תולדות, עה"פ [שם כה לא] מכרה כיום). ג. במה שבידך יצחק את יעקב הוה גביר לאחיק, דקאי אף על בניו שיולדו לרבקה אח"כ (עיי' בפרשה הני"ל, עה"פ [שם כז לג] גם ברוך יהיה). ד. ביאור איך יתכן שנתן יעקב את הבכורה ליוסף (עיי' פרשת ויחי, עה"פ [שם מח כא] ויאמר ישראל אל יוסף וגו'). ה. בענין מתנת החוה ושוק שקבלו אהרן ובניו, דהוי דבר שלא בא לעולם (עיי' פרשת צו, עה"פ [ויקרא ז לה] זאת משחת אהרן וגו'). ו. מה שנתן הקב"ה את הלויים נתונים לאהרן ובניו, ואיך נקנו הלויים